

Anmeldelser

Henrik Glahn: *Salmemelodien i dansk tradition 1569-1973*. Forlaget ANIS, København 2000. xii + 256 s., ill., noder, ISBN 87-7457-254-7, kr. 349.

Jens Peter Larsen var den lærer, "der tilskyndede mig til at begive mig ind i studiet af dansk kirkesangs musikhistorie", siger Henrik Glahn i forordet, og hans vægtige disputats fra 1954, *Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca. 1600*, etablerede ham som den ledende forsker på området. Siden har han beskæftiget sig med danske salmer, og det ikke kun i det første århundrede efter reformationen som i disputatsen, men igennem hele deres historie indtil nutiden, dels i indledninger og kommentarer til optryk af ældre koralbøger, dels i artikler i navnlig *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, som han redigerede i en lang række år. Det er glædeligt, at han har brugt den frihed, pensioneringen fra professoratet ved Københavns Universitet har givet ham, til at samle sin store viden i et opslagsværk, som kun han kunne skrive.

Bogen består af to dele, "Et historisk rids", som fylder de første 63 sider, og en "Registrant over salmemelodier", som udgør hovedbestanddelen. Den historiske fremstilling bygger på hans bidrag til Th. Borup Jensens og K.E. Bugges to-bindsværk *Salmen som lovsang og litteratur* (1972), som her er udvidet og forsynet med flere nodeeksempler og facsimiler. Dens tyngdepunkt ligger forståeligt nok i det 19. århundrede. Mens nye moder og bevægelser samt størstedelen af melodistoffet tidligere – dvs. fra de første lutherske sangbøger til den hallensiske pietisme i Freylinghausens store samling – kom sydfra, opstod der i Danmark efter ca. 1840 en utrolig skabende virksomhed stimuleret af de mange nye eller fornyede tekster, Grundtvig skrev. Det var A.P. Berggreen, Christian Barnekow og Viggo Bielefeldt, der fik i opdrag at forsyne *Roskilde Konvents Sangbog*, dens tillæg og *Salmebog for Kirke og Hjem* med officielle melodisamlinger, og ved siden af dem var der mange private initiativer, navnlig Henrik Rungs, Viggo Kalhages og mod århundredets slutning – og i det lange løb det vigtigste – Thomas Laubs.

Laub reagerede mod salmens individualisering, dens brug som stemningsmusik, som romantikken havde affødt ('den kirkelige romançe'), og søgte at forny fællessangen gennem en tilbagevenden til de gamle kirketonearter, til melodiernes enkelhed og fasthed og til reformationstidens rytmiske variationsrigdom, som allerede i det 17. århundrede var begyndt at gå tabt. Han vandt kun lidt gehør i sin samtid men fik oprejsning med *Folkehøjskolesangbogens* fornyelse i 1922 og – hvad angår den autoriserede salmebog – med Jens Peter Larsens og Mogens Wøldikes koralbog (1954). Med koralbogens andet oplag fra 1973 slutter Glahn sin fremstilling, for det er jo den, den nuværende generation kender.

For at forblive overskuelig og læsbar også for lægfolk – værket henvender sig ikke kun til specialister men til alle, der har interesse for salmesang – holder forfatteren sig til de store linier, som så illustreres med typiske eksempler. For det meste er disse trykt i almindelig nodeskrift, men fem eksempler er faksimilerede, og der vil nogle brugere have vanskeligt ved at læse den gamle notation.

Detaljerne om de enkelte melodiers oprindelse og udbredelse samt videreførende litteraturhenvisninger må søges i registranten. Ved første øjekast kan den virke forvirrende, men man finder sig hurtigt til rette i dens system. For at give et indtryk af den, sammenlignes den i det følgende med to ældre kendte opslagsværker, Johannes Zahns monumentale *Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder* (1889-93) og O.E. Thuners *Dansk Salme-Leksikon* (1930) med et lille supplement fra 1934. Som hos Thuner – men i modsætning til Zahn – gengiver Glahns registrant ikke melodierne i nodetryk. Mens Thuner, som jo behandlede teksterne i lige så høj grad som melodierne, oplistede salmerne alfabetisk efter førstelinierne, er Glahns udgangspunkt ikke de individuelle salmer, men den historiske følge af salme- og koralbøger siden Hans Thomissons salmebog 1569, og han beskriver dem en efter en. I så henseende minder bogen om sjette bind af Zahns værk ("Gedruckte Quellen"), men Glahn giver en meget nøjagtigere indsigt i salmebøgernes sammensætning, end tilfældet er hos Zahn.

Hver melodi tilføjes et bogstav, der betegner dens oprindelse (A-D står for forskellige grupper af melodier fra det 16. århundrede) eller et tidsrum (E-H for forskellige perioder fra det 17. til det 19. århundrede); melodier komponeret af danske eller norske komponister inden for de seneste to århundreder tilføjes derimod komponistnavnet. Inden for bogstavgruppen hhv. komponistens værker nummereres melodierne kronologisk. Således figurerer den gamle melodi til "Den signede dag", som i *Den danske koralbog* bruges til "Gud Fader og Søn og Helligånd", som "DI.2a", hvor "DI" betyder "Thomissøn tidligst kendt kilde" og "2a" er nødvendigt, fordi Thomissøn har en anden melodi, som også begynder med ordene "Den signede dag" ("2b"); Weyses melodi fra 1826 til Grundtvigs omskrivning af den gamle dagvise figurerer derimod som "Weyse 5". Her tillader forfatteren sig en lille ekskurs og funderer over, hvordan Weyse, der var alt andet end grundtvigianer, kom til at skrive musik til denne tekst, der efterhånden nærmest opnåede status af "kirkelig nationalsang" (s. 36).

Materialet i hver melodisamling opdeles i to grupper, hhv. "Fra tidligere samlinger", hvor melodierne opføres i kronologisk orden, og "Nyoptagne", hvor materiale fra kategorierne A-H opføres i alfabetisk orden og komponisterne ordnes kronologisk efter deres fødselsår. På den måde får læseren et umiddelbart indtryk af graden af bevaring og fornyelse i en samling, og om fornyelsen var kreativ eller restaurativ. Så følger et "Skema over melodiernes forekomst i kildegrupperne A til H", der minder om konkordanserne i registerbindet til *Danmarks gamle Folkeviser*; derefter en fortegnelse over komponister i det 19.-20. århundrede (igen kronologisk, ikke alfabetisk) med velkomne oplysninger om deres professionelle stilling, f.eks. deres organistvirksomhed, og til sidst et tredelt register over salmernes førstelinier.

Citaterne er sparsomme men altid 'to the point', f.eks. Holberg om pietisternes forkærlighed for tredelt takt (s. 30), Berggreens forbavsende fordring af en "skarp Grændse" mellem verdslig og kirkelig sang (s. 40), eller Laubs program fra 1910 (s. 58). Det må have været fristende for en forfatter med en så omfattende viden om emnet at udbrede sig om alt muligt. Somme tider ønsker man, at han havde gjort det – f.eks. når han afstår fra at definere "den nordiske folketone" (s. 37) –, og somme tider synes man, at han kunne have ladet være

– det gælder f.eks. en fodnote om Hartmanns døtre (s. 46). Det er glædeligt, at kvaliteten af den ofte oversete Gebauer fremhæves (s. 50). Anmelderen har ikke fundet nogen fejl, men undrede sig lidt over en passus på s. 61 om udbredelsen af Carl Nielsens salmemelodier gennem *Folkehøjskolens Melodibog* og *Den danske koralbog*. En af de anførte melodier er "Min Jesus, lad mit hjerte få", men begge kilder giver Crügers melodi til denne salme.

Vi må være taknemmelige for en bog, der giver læseren en fylde af information, et levende billede af fire århundreders udvikling og måske lige så megen glæde, som den formentlig har givet forfatteren at skrive.

Hans Kuhn

Jens Henrik Koudal: *For borgere og bønder. Stadsmusikantvæsenet i Danmark ca. 1660-1800*. Museum Tusulanums Forlag, København 2000. 836 s., ill., noder, ISBN 87-7289-548-9, kr. 450.

Redan av titeln på Jens Henrik Koudals avhandling för dr.phil.-examen i musikvetenskap förstår var och en att detta är ett arbete som inte ligger i tiden. Numera behandlar ingen en företeelse så brett och så heltäckande att han – som i detta fall – utlovar en genomlysning av "stadsmusikantvæsenet i Danmark" under 140 år. I dag ägnar man sig hellre åt en utvald aspekt på en företeelse – eller krymper empirin till en bekväm studietyta.

Till det omoderna med Koudals arbete hör vidare dess till synes oprecisa huvudsyfte: "Afhandlingens formål er at afdække hvilken slags stadsmusikantvæsen, Danmark havde, og at undersøge, hvad det kom til at betyde for musikanterne og musikken" (s. 13). I rättvisans namn ska sägas att författaren snart presenterar vässade delsyften, men det omedelbara intrycket av portalformuleringen är ändå att detta måste vara ett arbete utanför tidens ombytliga strömmar.

Omodern är också avsaknaden av ett inledande kapitel med introduktion av arbetets teoretiska grund. Sådana avsnitt tillhör som bekant standarddispositionen och innehåller ofta inlån av välkända systembyggares tankar och begrepp. Här letar läsaren förgäves efter något liknande.

Men läsaren ska inte låta förleda sig. Visserligen finns gott om gammaldags drag i Koudals